Wykład czwarty

Pochodna funkcji

Zał. Funkcja f jest określona w pewnym otoczeniu O punktu x_0 ; $\Delta x \neq 0$ – przyrost argumentu x taki, że $x_0 + \Delta x \in O$.
Ułamek: $\dfrac{f(x_0+\Delta x) - f(x_0)}{\Delta x}$ nazywamy ilorazem różnicowym.

Definicja 1. Liczbę $\lim\limits_{\Delta x \to 0} \dfrac{f(x_0+\Delta x) - f(x_0)}{\Delta x}$ nazywamy pochodną funkcji f w punkcie x_0 i oznaczamy przez $f'(x_0)$.

Pochodne jednostronne (obliczane przy pomocy odpowiednich granic jednostronnych) funkcji f oznaczamy przez: $f'(x_0^-)$, $f'(x_0^+)$.

Funkcję f' nazywamy pochodną funkcji f.

Interpretacja geometryczna pochodnej

Równanie siecznej wykresu f przechodzącej przez punkty $(x_0, f(x_0))$, $(x_0+\Delta x, f(x_0+\Delta x))$ ma postać: $y - f(x_0) = \dfrac{f(x_0+\Delta x) - f(x_0)}{\Delta x} \cdot (x - x_0)$.

Granicznym położeniem tej siecznej ($\Delta x \to 0$) jest styczna do wykresu funkcji f w punkcie $(x_0, f(x_0))$. Jeśli $f'(x_0)$ istnieje, to równanie tej stycznej:

$$y - f(x_0) = f'(x_0) \cdot (x - x_0)$$

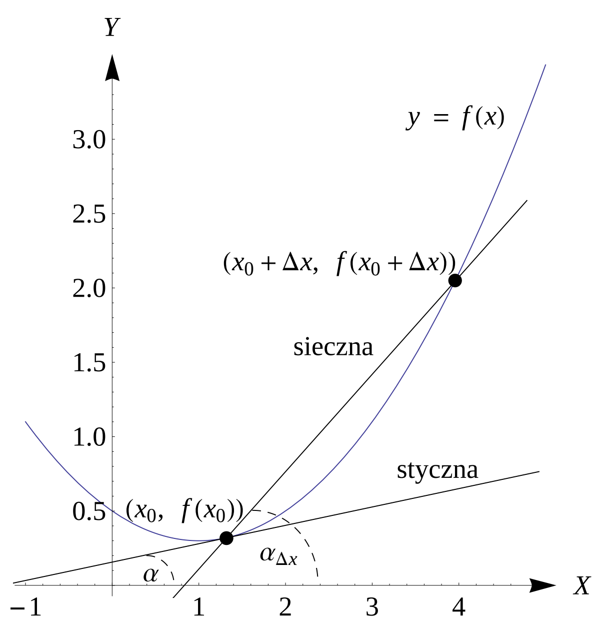

Uwaga 1. Jeżeli $\lim\limits_{\Delta x \to 0} \dfrac{f(x_0+\Delta x) - f(x_0)}{\Delta x}$ jest niewłaściwa, to styczną do wykresu f w punkcie $(x_0, f(x_0))$ jest prosta $x = x_0$.

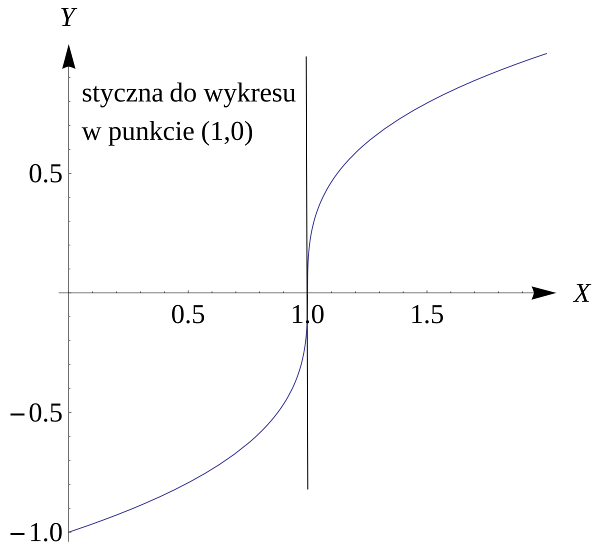

Obliczanie pochodnych

Twierdzenie 1. (**o działaniach arytmetycznych na pochodnych**)Jeżeli funkcje f i g posiadają pochodne f', g', to prawdziwe są wzory

1. $(\alpha \cdot f)' = \alpha \cdot f'$ dla każdej liczby rzeczywistej α
2. $(f+g)' = f' + g'$
3. $(f-g)' = f' - g'$
4. $(f \cdot g)' = f' \cdot g + f \cdot g'$
5. $\left(\dfrac{f}{g}\right)' = \dfrac{f' \cdot g - g' \cdot f}{g^2}$, $g \neq 0$

Pochodne funkcji elementarnych

1. $(c)' = 0 \quad c$ – funkcja stała
2. $(x^n)' = nx^{n-1}\,, n \in \mathbb{N}$
3. $(\sin x)' = \cos x$
4. $(\cos x)' = -\sin x$
5. $(\operatorname{tg} x)' = \dfrac{1}{\cos^2 x} = 1 + \operatorname{tg}^2 x$
6. $(\operatorname{ctg} x)' = -\dfrac{1}{\sin^2 x}$
7. $(a^x)' = a^x \cdot \ln a$; $(e^x)' = e^x$

Twierdzenie 2. (**o pochodnej funkcji odwrotnej**) Jeżeli funkcja f jest ściśle monotoniczna i posiada pochodną $f'(x) \neq 0$, to funkcja odwrotna f^{-1} posiada pochodną i prawdziwy jest wzór

$$(f^{-1}(y))' = \frac{1}{f'(x)}, \quad \text{gdzie } y = f(x)$$

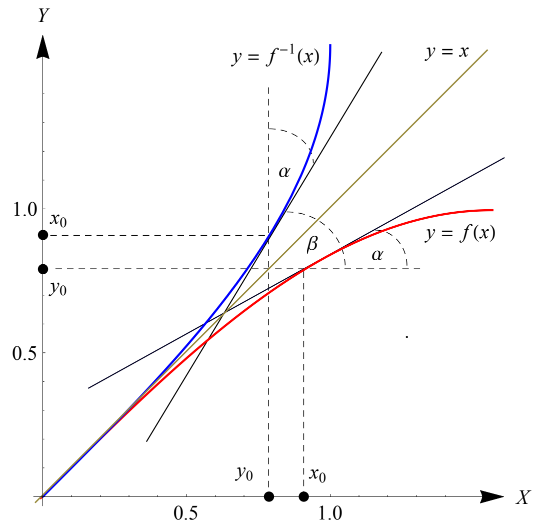

$$f'(x_0) = \operatorname{tg}\alpha, \ \ g'(y_0) = \operatorname{tg}\beta, \ \ \operatorname{tg}\beta = \operatorname{ctg}\alpha = \frac{1}{\operatorname{tg}\alpha}$$

8. $(\ln x)' = \dfrac{1}{x}$

9. $(\arcsin x)' = \dfrac{1}{\sqrt{1-x^2}}$

10. $(\arccos x)' = -\dfrac{1}{\sqrt{1-x^2}}$

11. $(\operatorname{arctg} x)' = \dfrac{1}{x^2+1}$

12. $(\operatorname{arcctg} x)' = -\dfrac{1}{x^2+1}$

Twierdzenie 3. (**o pochodnej funkcji złożonej**) Jeżeli funkcja f ma pochodną w punkcie x i funkcja g ma pochodną w punkcie $y = f(x)$, to funkcja złożona $g \circ f$ ma pochodną w punkcie x i prawdziwy jest wzór

$$(g \circ f)'(x) = g'(f(x)) \cdot f'(x)$$

Powyższy wzór można stosować wielokrotnie.

13. $(\operatorname{sh} x)' = \operatorname{ch} x$

14. $(\operatorname{ch} x)' = \operatorname{sh} x$

15. $(x^\alpha)' = \alpha \cdot x^{\alpha-1}$, $\alpha \in \mathbb{R} - \{0\}$

Twierdzenie 4. (**WK istnienia pochodnej**)Jeżeli $f'(x_0)$ istnieje, to funkcja f jest ciągła w punkcie x_0.

Uwaga 2. Jeżeli istnieje pochodna f' w przedziale P, to

1. jeżeli funkcja f jest rosnąca na przedziale P, to $f' \geqslant 0$ na tym przedziale;

2. jeżeli funkcja f jest malejąca na przedziale P, to $f' \leqslant 0$ na tym przedziale.

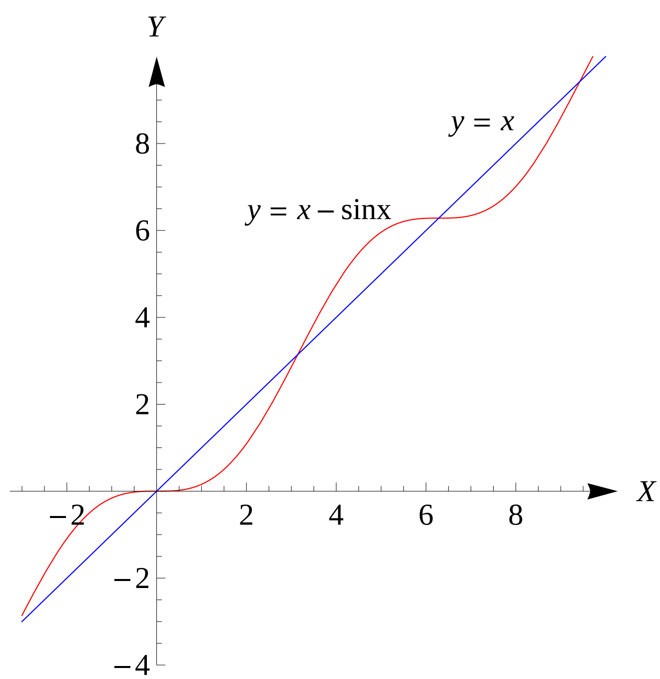

Funkcja $f(x) = x - \sin x$ jest rosnąca w $\mathbb{R}$. $f'(x) = 0$ dla nieskończenie wielu $x \in \mathbb{R}$.

Twierdzenie 5. (**de l'Hospitala**) Jeżeli funkcje $\dfrac{f}{h}$ oraz $\dfrac{f'}{h'}$ są określone na pewnym sąsiedztwie punktu x_0 oraz

1. $\lim\limits_{x \to x_0} f(x) = \lim\limits_{x \to x_0} h(x) = 0$ lub $|\lim\limits_{x \to x_0} h(x)| = +\infty$;

2. istnieje granica $\lim\limits_{x \to x_0} \dfrac{f'(x)}{h'(x)}$ (właściwa lub niewłaściwa)

to istnieje granica $\lim\limits_{x \to x_0} \dfrac{f(x)}{h(x)} = \lim\limits_{x \to x_0} \dfrac{f'(x)}{h'(x)}$.